

Küresel Güney Perspektifi'nden Çin ve Türkiye Arasındaki Akademik Etkileşimler

Academic Interactions Between China and Türkiye from a Global South Perspective

*Zhu JIAYI**

*Ahmet Çağrı SOYLU***

Başvuru Tarihi: 25 Mayıs 2025

Kabul Tarihi: 14 Haziran 2025

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Özet

Bu makale, Çin ve Türkiye arasındaki akademik etkileşimleri Küresel Güney perspektifinden ele alarak, bu ilişkinin tarihsel gelişimini ve kurumsal boyutlarını karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Çalışmada, 1949'dan günümüze kadar iki ülkede üretilmiş 700'ün üzerinde kitap, makale ve tez analiz edilmiş; dil eğitimi, kurumsal yapı, insan kaynağı ve yayın dili gibi bilgi üretimini şekillendiren unsurlar kapsamlı biçimde değerlendirilmiştir. Nicel veriler, uzun dönemli gözlemler ve gayriresmî görüşmelerden elde edilen bulgularla desteklenmiştir. Karşılaştırma sonuçları, Çin'deki Türkiye çalışmalarının büyük ölçüde Batı kaynaklarına dayandığını, Türkçe bilen akademisyen sayısının sınırlı olduğunu ve saha verisinin yok denecek kadar az olduğunu; Türkiye'deki Çin çalışmalarında ise Çince kaynak kullanımının oldukça kısıtlı kaldığını ve araştırmaların çoğunlukla İngilizce literatüre bağımlı yürütüldüğünü ortaya koymaktadır. Bu durum, iki ülkedeki kurumsal kapasite farkları, dil engelleri ve stratejik önceliklerin uyumsuzluğundan kaynaklanmaktadır. Bu çerçevede çalışma, Batı merkezli bilgi üretim sistemine alternatif olarak daha eşitlikçi ve çok merkezli akademik işbirliği modelleri geliştirmenin yollarını tartışmaktadır.

Anahtar kelimeler: Çin-Türkiye ilişkileri, Küresel Güney, Sinoloji, Türkoloji.

Abstract

This article examines the academic interactions between China and Türkiye from the perspective of the Global South, providing a comparative analysis of their historical development and institutional structures. The study analyzes over 700 books, articles, and theses produced in both countries from 1949 to the present, and offers a comprehensive assessment of factors shaping knowledge production, including language education, institutional capacity, human resources, and publication language. The quantitative data are

* Tsinghua University, Institute for International and Area Studies, Pekin. Çin. ORCID: J.Z. 0009-0007-1631-517X.

** Middle East Technical University, Faculty of Economic and Administrative Sciences, Ankara. Türkiye. ORCID: 0009-0004-1019-2015

supported by insights derived from long-term observations and informal interviews. The comparative findings reveal that Turkish Studies in China largely rely on Western sources, with a limited number of scholars proficient in Turkish and almost no fieldwork being conducted. Conversely, Chinese Studies in Türkiye demonstrate a similarly limited use of Chinese-language sources, with most research heavily dependent on English literature. This situation is attributed to disparities in institutional capacity, language barriers, and misaligned strategic priorities between the two countries. In this context, the study discusses possible ways to develop more equitable and decentralized models of academic collaboration as an alternative to the dominant Western-centered knowledge production system.

Keywords: Sino-Turkish relations, Global South, Sinology, Turkology.

1. Giriş

Çin ve Türkiye, tarih boyunca Avrasya coğrafyasının iki karşıt bölgesinde yer alan önemli medeniyetler olarak, kültürel ve ekonomik etkileşim açısından uzun bir geçmişe sahiptir. Antik İpek Yolu, bu iki ülke arasında sadece ticaretin değil, aynı zamanda bilgi, din ve kültürel değerlerin aktarımını sağlayan çok yönlü bir medeniyet köprüsü olmuştur (Ma, 2014). Tang (唐) Hanedanı döneminden itibaren Çin porselenleri, bronz eşyaları ve diğer lüks ürünler Türk topraklarında büyük ilgi görmüş, bunlar Topkapı Sarayı'ndaki koleksiyonlarda günümüze kadar ulaşmıştır. Bu maddi kültür ürünleri, iki halk arasındaki tarihsel dostluğun ve karşılıklı merakın somut delilleri olarak değerlendirilebilir. 19. yüzyılın sonlarıyla birlikte, hem Osmanlı hem de Qing İmparatorluğu batılılaşma baskısı, anayasal reform hareketleri ve sömürge tehditleriyle karşı karşıya kalmış; bu süreç sonunda Türkiye Cumhuriyeti (1923) ve Çin Halk Cumhuriyeti (1949) modern ulus-devletler olarak sahneye çıkmıştır (Gong, 2023). Ancak modern dönemdeki bu ortak deneyimlere rağmen, Çin ile Türkiye arasındaki akademik etkileşim tarihsel bağlara kıyasla oldukça sınırlı kalmıştır (Ergenç, 2015).

Günümüz küresel dünyasında ülkeler arası etkileşim sadece ekonomik veya siyasi boyutta değil, aynı zamanda bilgi üretimi ve kültürel anlayış açısından da büyük önem taşımaktadır. Çin'in yükselen küresel rolü ve Türkiye'nin Avrasya'daki stratejik konumu düşünüldüğünde, iki ülke arasında daha derinlikli ve çok boyutlu bir akademik diyalog kaçınılmaz hâle gelmiştir. Ne var ki, her iki halkın diğerini tanıma düzeyi sınırlıdır. Çin kamuoyunda Türkiye, genellikle Orta Doğu bağlamına indirgenmiş biçimde algılanmakta; Türk kamuoyunda ise Çin'e dair bilgi büyük ölçüde Batı merkezli söylemlerle şekillenmektedir.

Çin'de Türkiye üzerine yapılan akademik çalışmaların mevcut durumu incelendiğinde, disiplinler arasındaki dağılımın oldukça dengesiz olması ve çalışmaların metodolojik eksiklikleri göze çarpmaktadır. CNKI (Çin Ulusal Bilgi Altyapısı) veritabanında "Türkiye" anahtar kelimesiyle yapılan taramalarda toplam 4040 makale bulunmakta, bunların %22'si "Çin siyaseti ve uluslararası ilişkiler", %17'si "sanayi ekonomisi", %8'i "ticaret ekonomisi", %6'sı "tarım ekonomisi" ve %5'i "ekonomik reformlar" konularına odaklanmaktadır. Bu veriler, Çin'de Türkiye üzerine yapılan çalışmaların ağırlıklı olarak siyasi ve ekonomik konularla sınırlı kaldığını göstermektedir. Kültür, din, toplum yapısı, tarih, eğitim ya da akademik kurumlar gibi alanlara dair üretim son derece sınırlıdır. Ayrıca, "Çin-Türkiye" anahtar kelimesiyle yapılan aramalarda yalnızca 286 makale, 44 yüksek lisans ve doktora tezi ve 10 konferans bildirisi tespit edilmiştir. Bunların çoğu, Kuşak ve Yol İnisiyatifi bağlamında iki ülke arasındaki ekonomik iş birliğini ele almakta, akademik kurumlar arası iş birliği, bilgi üretimi süreçleri veya dil eğitimi gibi konulara yeterince yer vermemektedir. Örneğin, Zou Zhiqiang (2018), 《新时期中国和土耳其人文交流的进展与挑战》 [Development and Challenges of

People-to-People Exchanges between China and Turkey in the New Era] başlıklı çalışmasında Çin ve Türkiye arasındaki kültürel etkileşimleri genel hatlarıyla ele almakta; turizm, yayıncılık ve akademik değişim gibi konuları tartışmaktadır. Ancak çalışmanın kapsamının oldukça geniş olması nedeniyle alt başlıklar derinlemesine incelenmemiş, yüzeysel bir değerlendirme ile yetinilmiştir. Ayrıca bu çalışmada ampirik veri eksikliği de dikkat çekmektedir. Makalede Türkiye'deki Çin çalışmaları incelenmekteyken, Çin'deki Türkiye araştırmalarına ilişkin herhangi bir çözümleme bulunmamaktadır. Bununla birlikte, makalenin yayımlandığı 2018 yılından bu yana geçen yedi yıllık süreçte hem dünyada hem de iki ülke arasındaki ilişkilerde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Dolayısıyla makaledeki bilgilerin güncelliği de tartışmaya açıktır.

Ai Wendi Yüner (2020) tarafından yayımlanan ve “Bir Kuşak Bir Yol” çerçevesinde Çin-Türkiye kültürel ilişkilerini analiz eden bir diğer çalışma ciddi metodolojik eksiklikler taşımaktadır. Yazar, yalnızca iki ulusal gazeteye dayanarak Türkiye medyasının Çin'e olan ilgisini ölçmeye çalışmakta; ancak Batılı ajanslardan aktarılan haberlerle Türkiye kaynaklı içerikleri ayırt etmemekte, örneklem sayısı yetersiz kalmaktadır. Ayrıca, yazar Çin'de Türkiye üzerine açılan bölümlerden yalnızca dört tanesini saymaktadır. Oysa o dönemde bile ondan fazla üniversitede Türkiye çalışmaları yürütülmekteydi. Buna ek olarak, çalışmada akademik dergiler, merkezler, tez üretimi gibi önemli yapısal göstergelere hiç yer verilmemiştir. Ayrıca bu çalışmada karşılaştırmalı analiz, yeterli kaynak kullanımı ve istatistiksel derinlik bulunmamaktadır. Diğer taraftan, You Shuaici (2021) ve Mu Xinyi (2022) gibi akademisyenler, Kuşak ve Yol'un Türkiye üzerindeki ekonomik etkilerini ele almakta; ancak onların oluşturduğu çalışmalarda da karşılıklı bilgi üretimi süreçleri veya akademik eşitsizlikler değerlendirilmemektedir. Özellikle Mu Xinyi, iş birliğini “beş bağlantı indeksi” üzerinden sayısallaştırmakta ancak toplumsal ve kurumsal arka planı ihmal etmektedir.

Kültürel algı, medya temsilleri ve halklar arası etkileşim konularını ele alan bazı çalışmalar da mevcuttur. Li Huiqun ve Hu Xiaomei (2020), Türk medyasının Çin'e dair haberlerini analiz etmiş; Li Huiqun ve Xia Yongmin (2021) ise Türk halkının Çin algısını iki anket dalgası üzerinden incelemiştir. Ancak bu çalışmalar daha çok Çin'in yurtdışı imajını değerlendirmekte; Türkiye'deki Çin algısını doğrudan etkilemekten ziyade, CRI gibi Çin kurumlarının “başarılarını” vurgulayan anlatılar üretmektedir. CRI'nin Türkçe servisinin gerçek etkisi oldukça sınırlı olmasına rağmen, bu çalışmalar daha çok kurum içi propaganda belgeleri niteliğindedir.

Eğitim ve akademik etkileşim üzerine yapılmış sınırlı sayıdaki çalışmalar ise ciddi eksiklikler taşımaktadır. Örneğin, Altındal (2014) Türkiye'nin Çin ile diplomatik ilişkilerini tarihsel olarak ele almakta, ancak bu çalışmanın da odak noktası büyük ölçüde devletler arası stratejik çıkar çatışmaları ve ideolojik engeller üzerinedir. Li Jun (2021) ise Türkiye ile Çin arasında sağlık turizmi iş birliğini incelerken, iki ülkenin kültürel ve yapısal farklılıklarının getirdiği zorlukları belirtmekte ancak öneriler oldukça yüzeysel kalmaktadır.

Türkiye'deki akademik literatürde Çin çalışmaları, Çin'deki Türkiye çalışmalarına kıyasla uzun yıllar boyunca daha detaylı bir şekilde gelişmiştir. Bunun temel nedeni, 1935 yılında Ankara Üniversitesi bünyesinde kurulan Sinoloji Anabilim Dalı'dır. Ankara Üniversitesi Sinoloji Ana Bilim Dalı'ndan nitelik bakımından önemli çalışmalar üretilmiş olsa da alanda nicelik sorunu devam eden bir problem olarak varlığını sürdürmüştür. Eyüp Sarıtaş'ın 2011 yılında kaleme aldığı “1935 Yılından İtibaren Türkiye'de Yapılan Çin Araştırmalarına Genel Bir Bakış” başlıklı makalesi, bu tarihten itibaren Türkiye'de gerçekleştirilen Çin araştırmalarını kapsamlı bir şekilde özetlemektedir. Ancak makale, bilgi verici ve didaktik bir üsluba sahip olup herhangi bir teorik çerçeveye veya özgün bir argümana dayanmamaktadır. Bu yönüyle çalışmanın,

mevcut literatüre eleştirel bir katkı sunma veya yeni bir tartışma alanı açma potansiyeli sınırlı kalmaktadır. Seriya Sezen'in 2016 yılında yayımladığı "China in Turkish Academic Literature: An Overview" başlıklı makalesi ise Türkiye'de Çin'e dair yapılan akademik incelemelerin niceliksel bir analizini sunmaktadır. Makale, 2016 yılına kadar gerçekleştirilen çalışmalar hakkında önemli istatistiksel veriler sağlamasına rağmen, bu incelemelerin kültürel, sosyal ve politik boyutlarını derinlemesine ele alma konusunda sınırlı kalmaktadır. Bu durum, son dönemde Çin hakkında üretilen pek çok akademik inceleme için geçerlidir. İncelemeler, çoğunlukla literatüre özgün katkı sunabilecek teorik bir çerçeveden yoksun ve kuramsal derinlikten uzak bir biçimde kaleme alınmaktadır. Bu eksiklik, özellikle siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler gibi alanlarda belirgin şekilde görülmektedir. Öte yandan, sinoloji veya Çin tarihi gibi doğrudan Çin'i merkezine alan disiplinlerde üretilen çalışmalarda bu yüzeysellik daha az hissedilmektedir. Bu noktada, Ankara Üniversitesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Sinoloji Anabilim Dalı'nın önemi büyüktür. Örneğin, bölümün güncel başkanı Prof. Dr. Gürhan Kirilen, Çin'de belirli bir süre yaşamış, Çin tarihi ve modern Çin sosyolojisine hâkim bir akademisyen olarak Türkiye'deki akademik birikime önemli katkılar sunmaktadır. Benzer şekilde, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatı Bölümü, Çin Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı öğretim üyesi Prof. Dr. Giray Fidan da birçok Çin klasiğini Çince orijinalinden Türkçeye çevirerek alana değerli katkılar sağlamaya devam etmektedir. Ancak, Çin'i derinlemesine tanıyan ve Çinceye hâkim uzmanların genellikle sinoloji, Çin tarihi ve benzeri alanlarla sınırlı kalması; siyaset bilimi, ekonomi, sosyoloji ve uluslararası ilişkiler gibi sosyal bilimlerin diğer disiplinlerinde ise Çin ile ilgili çalışmaların aynı derinlikte yürütülememesi, Türk akademisinin önemli bir açığıdır. Son yıllarda, özellikle tez çalışmalarında Çin, ekonomik yükselişi nedeniyle sıkça ele alınsa da bu çalışmalar genellikle yalnızca sayısal verilere dayanan analizlerle sınırlı kalmakta, yapısal ve sosyolojik temellendirme açısından zayıf bir tabana sahip olmaktadır. Bu bağlamda, Çin üzerine uzmanlaşacak yeni araştırmacıların yetişmesi ve disiplinler arası nitelikli çalışmalar üretilmesi, Türk akademisine ciddi katkılar sağlayacaktır. Ayrıca, bu durum Türkiye'nin küresel gelişmeleri daha yakından takip eden, trendlere hâkim ve günceli yakalayabilen bir akademik düzeye ulaşmasına da katkıda bulunacaktır.

Tüm bu eksiklikler göz önüne alındığında, bu makale birkaç yönden literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır: (1) Çin'deki Türkiye çalışmaları ile Türkiye'deki Çin çalışmalarını karşılaştırmalı, tarihsel ve kurumsal olarak analiz ederek disiplinler arası bir haritalama ortaya koymak; (2) Çin'deki Türkiye araştırmaları ve Türkiye'deki Çin araştırmaları üzerine yalnızca teorik değil, aynı zamanda ampirik düzeyde veri üretmek, mevcut üretim eğilimlerini bibliyometrik verilerle analiz etmek; (3) Sadece Batı merkezli kaynaklara değil, doğrudan Çince ve Türkçe birincil kaynaklara dayanan analizlerle "Küresel Güney" perspektifinin bilgi üretiminde nasıl güçlendirilebileceğini göstermek; (4) Gerek saha gözlemleri gerekse yazara ait nitel görüşmelerle mevcut akademik üretimlerdeki yapısal asimetrlere açığa çıkarmak.

Bu bağlamda, bu çalışma Çin ve Türkiye arasındaki akademik etkileşimlerin mevcut durumunu, yapısal dinamiklerini ve geleceğe yönelik eğilimlerini Küresel Güney perspektifiyle analiz etmeyi amaçlamaktadır. Zira Küresel Güney, Batı merkezli bilgi hiyerarşilerine karşı çıkan, farklı modernleşme deneyimlerini anlamlandırmaya çalışan alternatif bir bakış açısı sunar (Jinghong, 2021). Hem Çin hem de Türkiye, tarihsel olarak Batılı epistemolojik merkezlerin dışında kalmış, bu nedenle de başka ülkeleri anlamaya çalışırken kendi bilgi üretim modellerini geliştirme çabasında benzer sorunlarla karşılaşmıştır. Dolayısıyla bu çalışma şu temel sorulara odaklanmaktadır: Çin ve Türkiye arasındaki kültürel değişimin büyük oranda gerçekleştirilememesinin sebepleri nelerdir ve neden bu iki ülke arasındaki bilgi alışverişi Batı paradigmasına bağımlı haldedir? Bilgi üretiminde hangi yapısal engeller mevcuttur? Ayrıca toplumsal aktörler bu engelleri nasıl aşabilir?

Bu sorular çerçevesinde, çalışmanın temel amacı Çin ve Türkiye arasında akademik düzeydeki etkileşimin mevcut fotoğrafını çekmek, bu ilişkinin güçlü ve zayıf yönlerini tespit etmek ve gelecekte daha eşitlikçi ve çok kutuplu bir akademik iş birliği zemininin inşasına katkıda bulunmaktır.

2. Teorik Çerçeve ve Metodoloji

Bu çalışmanın kapsamı, Çin'in Türkiye araştırmalarının ve Türkiye'nin Çin araştırmalarının tarihi, mevcut durumu ve eğilimlerini içermektedir. Araştırma, her iki ülkenin 1949 yılından günümüze kadar birbirleri hakkında yayımladıkları kitapları, makaleleri, tezleri ve insan kaynağı eğitimi incelemektedir. Bu çalışma, temelde Küresel Güney Teorisi çerçevesinde bir analiz sunmakla birlikte, metodolojik olarak veriye dayalı ampirik bir yaklaşım benimsemektedir.

Küresel Güney Teorisi, Batı merkezli akademik sistemin, Çin ve Türkiye gibi ülkeleri “yarı-çevresel” konumda tutarak bilgi üretiminde bağımlı kıldığını öne sürmektedir (Dados ve Connell, 2012). Bu teori, Batı dışındaki toplumların bilgi üretiminin sadece kendi içsel dinamikleriyle değil, aynı zamanda küresel bilgi hiyerarşisindeki konumlarıyla da şekillendiğini savunmaktadır. Çin'deki Türkiye çalışmaları, büyük ölçüde Batılı akademik gündemlere (örneğin, Orta Doğu'da demokratikleşme teorileri) dayanmakta, Türkiye'deki Çin araştırmaları ise çoğunlukla İngilizce literatürden “ikincil tercüme” yoluyla şekillenmektedir. Bu durum, Çin ve Türkiye akademisinin Küresel Güney içinde bile çok aracılık sorunu yaşamasına neden olmaktadır.

Ampirik metodoloji kapsamında, araştırmamız geniş bir yelpazede veri toplama ve analiz yöntemlerine dayanmaktadır. Çalışmamız, her iki ülkedeki akademik yayınların nicel analizini kapsayan kapsamlı bir bibliyotektik analiz içermektedir. Bu bağlamda, Çin'in 1949 yılından günümüze kadar Çince yayımlanmış Türkiye üzerine kitapları, makaleleri ve tezleri ile Türkiye'de 1923 yılından itibaren Çin üzerine yazılmış Türkçe, İngilizce ve Çince dillerindeki kitaplar, makaleler ve tezler incelenmiştir. Aynı zamanda, her iki ülkedeki akademik kurumların ve araştırma merkezlerinin dağılımını, tarihsel gelişimini ve odak alanlarını inceleyen kurumsal bir haritalama yapılmıştır. Bu kapsamda Çin'deki Türkoloji ve Türkiye araştırma merkezi, Türkiye'deki Çin araştırma merkezleri ve Sinoloji bölümleri ile her iki ülkedeki dil eğitimi veren üniversite bölümleri detaylı olarak ele alınmıştır.

Teorik çerçeve olarak bu çalışma, Küresel Güney yaklaşımını benimsemektedir. Kavramsal olarak Küresel Güney, tarihsel olarak sömürgeleştirilmiş, ekonomik olarak daha az gelişmiş ülkeleri ve bu ülkelerin ortak sosyo-politik bağlamını tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. Küresel Güney yaklaşımı ise bu kavramı merkeze alarak geliştirilen postkolonyal teori, dekolonyal teori ve dünya-sistemi teorisi gibi diğer eleştirel bilgi geleneklerini kapsayan şemsiye bir kavram niteliğindedir.

Temelde postkolonyal teori, sömürgecilik sonrası dönemde kültürel, kimliksel ve siyasi etkileri analiz eden eleştirel bir yaklaşımken; dekolonyal teori, modernitenin ve kolonyallığın günümüze kadar süregelen etkilerini açığa çıkarmayı ve bu süreçte devam eden epistemik tahakkümü ortadan kaldırmayı hedefler. Wallerstein tarafından geliştirilen dünya-sistemi teorisi ise kapitalist dünya ekonomisini merkez, yarı-çevre ve çevre ülkeler sınıflandırmasıyla açıklamaya çalışır. Bu teoriye göre dünya, ulusal ekonomilerin birbirinden bağımsız değil, birbiriyle bağlı ve hiyerarşik bir iş bölümü ağı içinde örgütlendiği tek bir kapitalist sistemdir. Bu iş bölümü ağında merkez, refahın yüksek olduğu, inovasyonun ve katma değerli üretimin gerçekleştiği ülkeleri ifade ederken; çevre, merkezdeki üretime hammadde sağlayan, ucuz

işgücüne sahip, merkeze bağımlı ülkelerden oluşur. Yarı-çevre ise hem merkeze hem çevreye bağlı olan, kısmen sanayileşmiş ülkeler olarak tanımlanır.

Bu sınıflandırma günümüzde yalnızca ekonomik ilişkiler için değil, bilgi üretimi açısından da geçerlidir. Merkez ülkeler bilimsel teorileri, kavramları ve metodolojileri üretirken; çevre ülkeler bu bilgileri genellikle kendi yerel gerçekliklerine adapte etmeye çalışır. Bu durum, çevre ülkelerin teorik katkı bakımından sınırlı kalmasına; alan araştırması, veri toplama ve pratik bilgi üretiminde ise daha aktif rol üstlenmesine neden olmaktadır.

Bu teorik yaklaşımlar bir arada ele alındığında, Çin ve Türkiye gibi ülkelerin küresel bilgi üretimindeki konumlarını eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır. Gelecekte gerçekleştirilecek çalışmaların, bu teorik geleneklerin karşılaştırmalı analizine dayalı olarak daha karmaşık, eleştirel ve derinlemesine bir kuramsal çerçeve geliştirmesi beklenmektedir.

Bu bağlamda, bu çalışma, dekolonyal teori, postkolonyal teori ve dünya-sistemi teorisinin kesişim kümesi olan Küresel Güney perspektifini temel almakta ve incelemesini bu teorik zemin üzerine inşa etmektedir.

Diğer taraftan, araştırmada yararlanılan akademik çalışmaların tematik ve disipline bağlı dağılımını değerlendiren içerik analizi, tarih, ekonomi, uluslararası ilişkiler, kültür ve toplum çalışmaları gibi alanlara göre yayın dağılımlarını ve her iki ülkede basılan kitapların, makalelerin ve tezlerin konu bazlı sınıflandırılmasını içermektedir. Her iki ülkedeki akademik etkileşimlerin tarihsel gelişimini dönemsel olarak inceleyen karşılaştırmalı dönemselleştirme de metodolojimizin önemli bir parçasıdır. Çin'deki Türkiye çalışmaları için Soğuk Savaş Dönemi (1949-1971), Diplomatik Normalleşme Dönemi (1971-2013) ve Kuşak ve Yol Dönemi (2013-günümüz); Türkiye'deki Çin Çalışmaları için ise Sinoloji Çalışmalarının Başlangıcı (1935-1971), Diplomatik ilişkilerin Başlangıcı (1971-2013) ve Ekonomi ve Kuşak ve Yol Merkezli Dönem (2013-2025) şeklinde bir dönemselleştirme yapılmıştır.

Her iki ülkedeki yayınların sayısal dağılımı ve trendlerini inceleyen veri analizi, Çin'de yayımlanan Türkiye ile ilgili kitapların dönemsel dağılımı ve Türkiye'de yayımlanan Çin ile ilgili kitapların dönemsel dağılımını ortaya koymaktadır. Ayrıca, her iki ülkede dil eğitimi alan ve akademik uzmanlık geliştiren insan kaynağını inceleyen bir analiz de gerçekleştirilmiş, Çin'de Türkçe eğitimi alan öğrenci sayıları ve mezun profilleri ile Türkiye'de Çince eğitimi alan öğrenci sayıları ve mezun profilleri detaylı olarak ele alınmıştır.

Bu çalışma ağırlıklı olarak bibliyometrik analizlere ve kurumsal haritalamaya dayansa da, yalnızca nicel verilerle sınırlı kalmamaktadır. Çalışmada, Çin'de iki farklı üniversitede Türkoloji öğretim üyeliği tecrübesiyle edinilen gözlemlerden ve yüzlerce öğrenciyle sağlanan birebir etkileşimlerden, ayrıca Türkiye üzerine çalışan Çinli akademisyenlerle yapılan gayriresmî mülakatlardan yararlanılmıştır. Bu görüşmeler, Çin'deki Türkiye çalışmalarının hâlen oldukça sınırlı olduğunu; dil yeterliliği ve saha deneyimi eksikliklerinin yaygın biçimde görüldüğünü; akademik bilgi üretiminin çoğunlukla Batılı kaynaklara dayandığını ortaya koymaktadır. Benzer bir durum Türkiye'deki Çin çalışmaları için de geçerlidir. Bu yönüyle çalışma, yalnızca literatür temelli olmayıp uzun süreli alan deneyimine dayanan nitel gözlemlerle de desteklenmektedir.

Tüm bu veriler, Çin Üniversiteleri Dijital Kütüphane İşbirliği Projesi, Dangdang.com, CNKI (Çin'in en kapsamlı akademik sitesi), Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin e-kitaplığı, Google Scholar ve Dergipark gibi kaynaklardan elde edilmiştir. Yapılan aramalarda "Çin", "Türkiye'deki Çin Araştırmaları", "Sinoloji Çalışmaları", "Sino-Türk İşbirliği", "Türkiye", "Türkiye Araştırmaları" ve "Osman" gibi anahtar kelimeler kullanılmıştır. CNKI veritabanında

yer alan 4040 akademik makale incelenmiş, disiplin bazında yayın eğilimleri görselleştirilmiş ve analiz edilmiştir. Bunun yanında, Çin'de Türkiye üzerine yayımlanan akademik tezler, resmi raporlar, üniversite müfredatları ve ilgili kurumsal belgeler de değerlendirme kapsamına alınmıştır. Bu yaklaşım, çalışmanın yalnızca Batı kaynaklı bilgi sistemine değil, yerel kaynaklara da dayandığını ortaya koyarak Küresel Güney epistemolojisine bağlılığını güçlendirmektedir. Çalışmanın ampirik verileri, kültürlerarası etkileşim ve yumuşak güç teorileri çerçevesinde değerlendirilmiş ve bu doğrultuda iki ülke arasındaki kültürel algı, temsil biçimleri ve karşılıklı etki düzeyine dair çeşitli çıkarımlar yapılmıştır.

3. Çin'deki Türkiye Araştırmaları

Çin'de Türkiye üzerine yapılan akademik çalışmaların geçmişi, Çin-Türkiye ilişkilerinin seyrine paralel bir gelişim göstermiştir. 1971 yılında iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin kurulmasına dek, Çin akademisinde Türkiye'ye yönelik ilgi oldukça sınırlıydı. Erken dönem araştırmalar genellikle dolaylı kaynaklara dayanan dil ve edebiyat odaklı girişimlerle sınırlı kaldı. Nitekim 20. yüzyıl başlarında başlayan Çin kaynaklı Türkiye araştırmaları, daha çok Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet'in ilk yılları hakkında genel bilgi aktaran eser tercümeleri veya tanıtıcı metinler şeklindeydi. 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan 1971'e kadar süren dönemde, Çin'in dış politik öncelikleri ve akademik ortamı nedeniyle Türkiye, çalışma konusu olarak arka planda kaldı; bu yıllarda Türkiye üzerine yılda ortalama 100'ün altında akademik yayın yapıldığı görülmekteydi. Bu durum, Çin'in o dönem içe dönük politikaları ve ideolojik öncelikleriyle açıklanabilir.

1971'de diplomatik normalleşmeyle birlikte Türkiye, Çin akademisinin gündemine girmeye başlamıştır. 1970'ler ve 1980'ler boyunca süregelen sınırlı temaslara rağmen, Çinli araştırmacılar özellikle Türkiye'nin modernleşme deneyimi, Osmanlı mirası ve Türk dili gibi konulara yönelik ilk kapsamlı incelemeleri bu dönemde gerçekleştirmeye başladılar. Bu yıllarda Çin'deki Türkiye çalışmaları hâlen filolojik ve tarihî konularla sınırlı kalmaktaydı (Shen ve Işık, 2020). 1971 sonrasında artan siyasi ve ekonomik etkileşimler, Çinli akademisyenlerin Türkiye'yi bölgesel bir aktör olarak incelemesini teşvik etti. Bu dönemde üretilen çalışmaların önemli bir kısmı tarih ve uluslararası ilişkiler eksenindeydi. Bununla birlikte, 2000'lerin başına dek Türkiye araştırmaları halen sınırlı uzman grupları tarafından yürütülen, dil öğrenimi ve tercümelere dayalı bir alan niteliğindeydi. Nitekim ilgili çalışmada, Türkiye üzerine Çin'de üretilen yayınların sayısal olarak arttığı ancak ders kitabı, akademik makale ve tez gibi çıktılar bakımından yeterli düzeye ulaşmadığı tespit edilmiştir (Zhu, 2025).

Buna karşın, 2010'lu yıllarda, özellikle Çin'in 2013 yılında Kuşak ve Yol Girişimi'ni ilan etmesinden sonra, akademik yayın konusunda belirgin bir sıçrama yaşanmıştır. Türkiye'nin Kuşak ve Yol İnisiyatifi'nin batı güzergâhında kritik bir ortak olarak görülmeye başlanması, Türkiye'ye yönelik akademik ilgiyi artırmıştır. Bu sayede tarih, siyaset, edebiyat, dil, ekonomi ve kültürel ilişkiler gibi çok çeşitli temalarda yayınlar üretilmeye başlanmış; özellikle Osmanlı ve modern Türkiye tarihi üzerine yapılan çalışmalar dikkatleri üzerine çekmiştir. Liu Zhao gibi akademisyenlerin katkılarıyla yayımlanan yeni ders kitapları ve dilbilgisi materyalleri Türk dili eğitimini güçlendirirken, Elif Şafak gibi çağdaş yazarların eserlerinin de Çinceye çevrilmeye başlaması edebiyat alanında çeşitliliğin arttığını göstermektedir. Aynı zamanda, sosyal bilimler alanında da Türkiye'ye yönelik akademik makale sayısı hızla artmış; 2016 yılında 678'e ulaşan bu sayı, 2024 sonu itibarıyla toplamda 3.958'e yükselmiştir (Shen ve Işık, 2020). Bu gelişmeler, Türkiye çalışmalarının artık Çin akademisinde yalnızca filolojik bir alt disiplin değil, siyaset bilimi, ekonomi, tarih ve kültürel çalışmalarla entegre, olgunlaşmış bir araştırma alanı haline geldiğini açıkça ortaya koymaktadır.

2010’lu yıllardan itibaren Çin’deki Türkiye araştırmaları yalnızca yayın üretimiyle değil, aynı zamanda kurumsal altyapının güçlendirilmesiyle de dikkat çekici bir ilerleme kaydetmiştir. Çin’de Türkoloji eğitimi uzun yıllar boyunca sınırlı sayıda üniversiteyle ve düzensiz öğrenci alımlarıyla sınırlı kalmıştır. Özellikle Kuşak ve Yol Girişimi’nin ilanından sonra Türkiye’ye olan akademik ve diplomatik ilginin artmasıyla birlikte, Türk Dili ve Edebiyatı programları birçok üniversitede yaygınlaşmaya başlamıştır. Toplam 12 üniversitede² Türkçe eğitimi verilmekte ve yıllık mezun sayısı 60 ila 100 arasında değişmektedir. Bunun yanı sıra, Çin’deki Türkiye Araştırma Merkezleri’nin sayısı da artmıştır. Bugün itibarıyla Çin’de toplam 5 Türkiye Araştırma Merkezi bulunmaktadır.³

Bu kurumsallaşma çabası, yayımlanan kitapların ve makalelerin niceliğine de yansımaktadır. Türkiye üzerine Çince yayımlanan kitaplar özellikle 2013 sonrası hızlı bir artış göstermiştir. 1949 öncesi 16 olan kitap sayısı, 2013-2024 döneminde 61’e ulaşmıştır. Söz konusu yayınlar arasında Osmanlı İmparatorluğu ve modern Türkiye tarihi öne çıkmakta; Orhan Pamuk ve Nazım Hikmet gibi yazarların eserleriyle birlikte tarihsel ve güncel siyasal dönüşümler Çinceye aktarılan başlıca temaları oluşturmaktadır. Dil eğitimi ve çeviri faaliyetleri de yoğunluk kazanmış; Türkçe öğrenimine yönelik gramer, konuşma ve çeviri kitapları basılmıştır.

Akademik makale üretimi de benzer bir seyir izlemektedir. 2016’da Türkiye ile ilgili yayımlanan makale sayısı 678’e ulaşmıştır ve bu sayı Çin’de Türkiye araştırmalarının artık marjinal bir alan olmaktan çıkıp merkezi bir araştırma sahasına dönüştüğünü göstermektedir. Türkiye’yi konu alan çalışmalar, yalnızca siyasi boyutla sınırlı kalmayıp ekonomi, kültür ve edebiyat gibi alanlarda da yaygınlaşmıştır. En çok kullanılan anahtar kelimeler “Türkiye”, “İstanbul”, “Rusya”, “Suriye” ve “Kuşak ve Yol” dur. Disiplinel dağılım incelendiğinde, en fazla yayın siyasete ve uluslararası ilişkilere dair konularda yapılmıştır (2414 makale). Bu çeşitlilik, Çin’in Türkiye’ye olan akademik ilgisinin yalnızca siyasi değil, aynı zamanda ekonomik ve kültürel boyutlara da yayıldığını ortaya koymaktadır.

4. Türkiye’deki Çin Araştırmaları

Türkiye’de Çin çalışmaları, tarihsel kökenleri 1930’lu yıllara dayanan, zamanla farklı akademik disiplinlerle genişleyen ve derinleşen bir alandır. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunun ardından, İslamiyet öncesi Türk tarihinin anlaşılmasında Çin kaynaklarının merkezi rol oynaması sebebiyle Çin dili ve kültürü üzerine ilk akademik çalışmalar başlatılmıştır. 1935 yılında Ankara Üniversitesi’nde kurulan Sinoloji kürsüsü, bu alandaki akademik çabaların ilk kurumsal örneğini oluşturmuştur (Gürsoy, 2021). Başlangıçta tarih ve dilbilim odaklı yürütülen çalışmalar, ilerleyen dönemlerde uluslararası ilişkiler, ekonomi ve kültürel araştırmalar gibi çeşitli alanlara yayılmıştır.

Türkiye’deki Çin çalışmaları, 2000’li yıllardan itibaren nitelik ve nicelik bakımından önemli bir ivme kazanmıştır. Bu süreçte Çin’in küresel düzlemde artan rolü ve özellikle 2013’te ilan edilen Kuşak ve Yol Girişimi, Türkiye’deki akademik çevrelerin ilgisini daha da artırmıştır. Bu bağlamda, Türkiye’de Çin dili ve kültürü üzerine eğitim veren üniversitelerin sayısı da artmıştır. Halen Çin Dili ve Edebiyatı veya Sinoloji bölümü bulunan üniversiteler arasında Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi,

² Pekin Yabancı Diller Üniversitesi, Şanghay Yabancı Diller Üniversitesi, Pekin Dil Üniversitesi, Guangdong Dış Ticaret Üniversitesi, Pekin İkinci Yabancı Diller Üniversitesi, Çin İletişim Üniversitesi, Xi’an Yabancı Diller Üniversitesi, Sichuan Yabancı Diller Üniversitesi ve Zhejiang Uluslararası Çalışmalar Üniversitesi

³ Şanghay Üniversitesi (2012), Shaanxi Normal Üniversitesi (2016), Pekin Dil Üniversitesi (2017), Pekin Üniversitesi (2018) ve Zhejiang Uluslararası Çalışmalar Üniversitesi (2020)

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi ve Girne Amerikan Üniversitesi yer almaktadır. Bu bölümler hem dil eğitimi vermekte hem de Çin ile ilgili araştırmalara öncülük etmektedir.

Ayrıca, Asya Çalışmaları alanında yüksek lisans ve doktora programlarının açılması, Çin üzerine yapılan akademik araştırmaların disiplinler arası bir karakter kazanmasını sağlamıştır. ODTÜ, Boğaziçi Üniversitesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi ve İstanbul Gedik Üniversitesi gibi kurumlarda yürütülen programlar ve kurulan araştırma merkezleri, Türkiye'de Çin'e yönelik akademik ilginin yaygınlaşmasında belirleyici rol oynamaktadır.

Türkiye'de yayımlanan Çin ile ilgili kitapların büyük çoğunluğu 2000 sonrası döneme aittir. Bu yayınlar çoğunlukla tarih (72 eser), ekonomi (51), uluslararası ilişkiler (29), sinoloji (18), siyaset bilimi (13), felsefe (14), gezi (12) ve Uygur Türkleri (101) gibi konulara odaklanmaktadır. Özellikle Çin kültürü ve toplumsal yapısını işleyen roman türündeki yayınlar (112 adet) da bu çeşitliliği yansıtmaktadır. Dillerine göre bakıldığında, Türkiye'de Çinle ilgili olarak Çince yazılmış eserlerin sayısının 1000'i aştığı, İngilizce olanların 960, Türkçe olanların ise 348 adet olduğu kaydedilmiştir (Dirican ve Özdemir, 2019).

Akademik makale üretimi de benzer şekilde yıllar ilerledikçe artış göstermiştir. 1921-2000 yılları arasında Çin ile ilgili toplam 381 makale yayımlanmışken, 2001-2010 döneminde bu sayı 242'ye, 2011-2018 arasında ise 146'ya ulaşmıştır. Makalelerin konularına göre dağılımında siyaset bilimi (267), ekonomi (190), tarih (124), mimarlık (48) ve sosyoloji (34) öne çıkmaktadır. Bu veriler, Çin çalışmalarının sosyal bilimler alanında yoğunlaştığını göstermektedir (Dirican ve Özdemir, 2019).

Çin ile ilgili yapılan lisansüstü tezler incelendiğinde, 2019 yılına kadar yayımlanan 39 doktora tezinden 33'ünün Türkçe yazıldığı, çoğunluğunun sosyal bilimler alanına ait olduğu görülmektedir. Tezlerde en fazla işlenen konular tarih (7), uluslararası ilişkiler (5), sinoloji ve ekonomi (4'er), işletme (3), siyaset bilimi ve kamu yönetimi, eğitim ve bankacılık (2'şer) olarak sıralanabilir. Yüksek lisans düzeyinde ise toplam 225 tez üretilmiş; bunların büyük bölümü uluslararası ilişkiler (89), ekonomi (71), dilbilim ve edebiyat (16), tarih (11), siyaset bilimi (7), eğitim (4), hukuk (3) ve diğer disiplinlerde yazılmıştır (Dirican ve Özdemir, 2019).

2019'dan sonrası da incelendiğinde Çin ile ilgili yazılan tezlerde sosyal bilimler dominasyonunun devam ettiği görülmektedir. 2019 yılından 2025 yılına kadar toplam 27 doktora tezi yazılmış olup bunların çoğunluğu uluslararası ilişkiler disiplinine (16) aittir. Uluslararası ilişkiler disiplinini siyaset bilimi (5), Doğu dilleri ve edebiyatı (2), dil bilimi (2), işletme (1) ve iletişim bilimleri (1) takip etmektedir. Yüksek lisans düzeyinde bu yıllar arasında toplam 129 tez üretilmiştir ve bu tezlerin büyük çoğunluğu doktora düzeyinde de olduğu gibi uluslararası ilişkiler disiplinine aittir (106). Kalan 23 tez siyaset bilimi (8), ekonomi (5), tarih (4), Doğu dilleri ve edebiyatı (4), sosyoloji (2) alanları tarafından kaleme alınmıştır (YÖK Ulusal Tez Merkezi, n.d.).

Bu kapsamlı veri seti, Türkiye'de Çin üzerine yapılan akademik üretimin 2000'li yıllardan itibaren hızla arttığını ortaya koymaktadır. Bunun arkasında yatan başlıca nedenler arasında Çin'in yükselen küresel rolü, ekonomik modeli ve alternatif dış politika vizyonu yer almaktadır. Bu süreçte Türkiye'de yalnızca tarih ve sinoloji gibi geleneksel alanlarda değil, uluslararası ilişkiler ve ekonomi gibi güncel alanlarda da yoğunlaşan akademik ilgi dikkat çekmektedir.

Bununla birlikte, araştırmalarda kullanılan kaynak dillerine bakıldığında önemli bir problem gözlemlenmektedir. Gerek yüksek lisans gerekse doktora tezlerinde Çince kaynak kullanımının oldukça sınırlı olması, Türkiye'de bu dili bilen uzman sayısının yetersizliğini ortaya koymaktadır. Bu durum, yapılan araştırmaların yalnızca Türkçe ve İngilizce kaynaklarla sınırlı kalmasına, dolayısıyla analizlerin derinliğinde eksikliklere neden olmaktadır. Ankara

Üniversitesi gibi köklü bir Sinoloji bölümüne ve ülkede dört farklı Konfüçyüs Enstitüsü'ne sahip olunmasına rağmen, dil yeterliliği konusu Türkiye'de Çin çalışmalarının gelişiminin önündeki başlıca engellerden biri olmaya devam etmektedir.

Öte yandan, Türkiye'deki akademik çalışmaların önemli bir bölümü hâlâ Batılı kaynaklara dayandığı için Çin'e yönelik oryantalist yaklaşımlar yeniden üretilmektedir (Ongur ve Gürbüz, 2019). Bu durum, hedef ülkeye dair yapılan analizlerin derinliğini azaltmakta, aynı zamanda olguları yorumlama konusunda belirli bir tarafa kaçınılmaz olarak bağlanmaya sebep olmaktadır. İngilizce ve Türkçe kaynaklarda üretilen bilginin dışındaki bilgi kaynaklarına ulaşamayan araştırmacılar, kendi birikimlerini bu iki dile dayalı kaynaklardan oluşturmak zorunda kalarak, bu dillerin hakim olduğu coğrafyalardaki fikirlerin etkisi altına girmektedirler. Ancak binlerce yıllık tarihsel birikime sahip olan Çin coğrafyası, kendi içindeki düşünsel tartışmaları ve sosyo-ekonomik argümanların üretilebileceği toplumsal yapısının derinliklerini, tarih boyunca büyük ölçüde kendi dilinde üretilen çalışmalar aracılığıyla ortaya koymuştur (Kristensen ve Nielsen, 2013). Dolayısıyla bu gerçeklikten uzak kalmak, araştırmacıların araştırmalarının güvenilirlikten uzaklaşmasına sebep olmakta, bu durum da Türkiye'den Çin konusunda entelektüel anlamda kaliteli işlerin çıkamamasına sebep olmaktadır. Bu bağlamda, Çin'de yaşamış, sistemi yerinde gözlemlemiş ve Çinceye hâkim uzmanların azlığı, akademik üretimdeki tek yönlülüğü pekiştirmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye'de Çin çalışmaları tarihsel bir arkaplana sahip olsa da, asıl gelişmeler son yıllarda kendini göstermeye başlamıştır. Ancak bu kendini gösteriş, dil yetersizliği ve kaynaklara erişimin de yetersizliği sebebiyle potansiyeline tam olarak ulaşamamaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın sonraki bölümünde, Türkiye'deki Çin çalışmalarının tarihsel gelişimi, bu alanda faaliyet gösteren kurumsal yapılar, mevcut çalışmaların tematik yoğunluğu ve karşılaşılan engeller analiz edilerek, alandaki akademik gelişim karşılaştırmalı ve eleştirel bir perspektifle sunulacaktır.

5. Karşılaştırmalı Değerlendirme: Yapısal Asimetrliler ve Farklılıklar

Türkiye'de Çin üzerine yürütülen çalışmaların alanları özellikle 2000'li yıllara kadar tarih ağırlıklı iken bu durum 2000'li yıllardan sonra yerini Uluslararası İlişkiler, Ekonomi ve Siyaset Bilimi gibi alanlara bırakıyor. 2000'li yıllarda Çin'de yapılan Türkiye araştırmalarında da benzer eğilimler görülse de özellikle reform ve açılma dönemi öncesinde Çin tarafında Türkiye'nin 1935'te Sinoloji kürsüsü açarak yapmaya başladığı çalışmaların karşılığı pek görülüyor. 1985'te Pekin Uluslararası Çalışmalar Üniversitesi'nde ilk Türkoloji bölümünün kurulduğu düşünüldüğünde, Türkiye tarafından Çin çalışmalarına yönelik kurumsal üretim ve akademik yapılaşma yönünde belirli adımlar daha 1930'larda atılmışken, Çin tarafında Türkiye araştırmalarının kurumsallaşmasının görece geç başlaması, iki ülke arasındaki akademik etkileşimdeki yapısal asimetrlilere örnek teşkil etmektedir (Shen ve Işık, 2020). Sinoloji kürsüsü dışında da Türkiye tarafında Çin mimarisi, Çin aile yapısı gibi konularda makaleler ele alınırken Çin akademisi genelde Türkiye çalışmalarını Orta Doğu çalışmaları alt başlığında bir uluslararası ilişkiler konusu olarak incelemiş, hukuk, sosyoloji, sanat tarihi gibi konularda Türkiye'ye yönelik çalışmalar yürütmemiştir. Bu farkın sebebi Türkiye'nin Çin için jeopolitik ve ekonomik öneminin kültürel ve sanatsal öneminden daha öncelikli olması olabilir. Bunun aksine Türkiye için Çin hem kadim bir medeniyet olması sebebiyle kültürel bir merak uyandırmış hem de güncel bir küresel ve ekonomik güç olması sebebiyle stratejik analizlere konu olmuştur (İletişim Başkanlığı, 2024). 2000'lerden sonra uluslararası ilişkilerde artan Çin çalışmalarının sebebi bu şekilde açıklanabilir.

Karşılaştırmalı değerlendirmeye kurumsal kapasite ve yapılar açısından bakılırsa, Çin'in bu konudaki girişimlerinin daha başarılı olduğu söylenebilir. Bunun sebebi Çin'in Türkiye'ye

yönelik kültürel diplomasi ve akademik çalışmalarında daha stratejik ve kurumsal bir yaklaşım sergilemesidir. Bugün Türkiye’de Çin kültürünü ve dilini farklı ülkelere taşımayı amaçlayan Konfüçyüs Enstitüleri 4 farklı Üniversite’de (ODTÜ, Okan, Boğaziçi, Yeditepe) aktif olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Bu enstitütüler Çin hükûmetinin inisiyatifi ile çalışmalarını yürütmektedir (Gavrilova ve Karpukhin, 2021). Türk hükûmetinin desteklediği Yunus Emre Enstitüsü ise ancak 2021 yılında Pekin’de açılmıştır (Yunus Emre Enstitüsü, 2020). Konfüçyüs merkezlerine ek olarak Çin’de son yıllarda Türkiye’yi konu alan kurumsal girişimler dikkat çekmektedir. Örneğin Şangay’da Şangay Üniversitesi Türk Araştırmaları Merkezi kurulmuş ve faaliyetlere başlamıştır. Pekin Üniversitesi’nde tarih bölümünde Türkiye üzerine uzmanlaşmış akademisyenler (örneğin Prof. Zan Tao) bulunmaktadır. Çin Sosyal Bilimler Akademisi (CASS) bünyesinde Batı Asya ve Afrika Enstitüsü içinde Türkiye konusunda çalışan araştırmacılar yer alır; bu enstitü Orta Doğu (Batı Asya) araştırmaları çerçevesinde Türkiye’yi ele alır. Ayrıca Pekin Yabancı Diller Üniversitesi gibi kurumlarda Türk dili bölümleri mevcut olup, bu bölümler Çin’de Türkçe bilen uzmanlar yetiştirmektedir. Buna karşın Türkiye’de Çin’e yönelik girişimler daha dağınık ve stratejik bütünlükten yoksundur. Mustafa Kemal Atatürk’ün isteğiyle kurulan Ankara Üniversitesi’ndeki Sinoloji fakültesi kurumsallaşma için önemli bir başlangıç olsa da bu girişimlerin devamı getirilememiştir (Sarıtaş, 2011). Bunun haricinde daha önce çalışmada bahsedildiği gibi son yıllarda İstanbul Üniversitesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi ve Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi gibi çeşitli üniversitelerde Çin dili ve kültürüne yönelik bölümler açılmıştır ancak bu üniversitelerde Çin’e yönelik gerçekleştirilen çalışmalar stratejik bütünlükten uzak şekilde ilerlemektedir. Bunlara ek olarak Türkiye’de Asya Çalışmaları adı altında ODTÜ, Boğaziçi Üniversitesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi gibi kurumlarda yüksek lisans ve doktora programları açılmıştır. Şüphesiz bu programlar Çin’e yönelik akademik ilgiyi arttırmaktadır ancak program dillerinin Türkçe ve İngilizce olması, dolayısıyla öğrencilerin Çince bilme zorunluluğunun olmaması buradan çıkan mezunların akademik alanda Çin’e yönelik çalışmalarının derinliğini azaltmaktadır. Ayrıca bu programlardan ODTÜ ve Boğaziçi Üniversitesi’ndekilerin tezsiz olması, akademik üretimi kısıtlayan faktörler arasında yer almaktadır.

Yapısal asimetri kaynaklarından bir diğeri de akademik üretimdeki dil meselesidir çünkü Türkiye’de Çin üzerine yapılan akademik yayınların büyük bölümü Türkçe kaleme alınmıştır. Bu, Türk akademik camiasının kendi içinde bilgi paylaşımını sağlarken, uluslararası görünürlüğü kısıtlamaktadır (Tulga, 2024). Çin’deki yayınların ise hemen hepsi Çince olarak, Çin içi dergi ve kitaplarda yayımlanmaktadır (Tao, 2010). Sadece istisnai durumlarda, Çinli akademisyenler İngilizce ya da diğer dillerde makale yayımlar. Yayın dilinin farklılığı, iki ülkenin akademisyenlerinin birbirlerinin çalışmalarına erişimini oldukça güçleştirir. Araştırmalar arası bilgi alışverişini engelleyen bu durum bilgi birikiminin iki taraf için de çok daha fazla seviyelere gelmesini engellemektedir. Bu eksiklik, akademik İngilizce kullanımının artmasıyla bir parça aşılabılır; ancak her iki ülkede de ana dilde yazma geleneği kuvvetli olduğu için, karşılıklı anlayış açısından çeviri faaliyetleri kritik önem kazanmaktadır.

Bu bahsedilen dil bariyerinin yarattığı engellerden birisi de kaynak bulma meselesidir. Zira Türkiye’den çıkan Çin çalışmalarında genelde Batı dillerindeki literatür kullanılmaktadır. Bu durum Çin’den çıkan Türkiye araştırmaları için de çok farklı değildir. Onlar da benzer şekilde analizlerini Türk araştırmacıların eserlerinden değil Batılı yazarların Türkiye ile ilgili yazdıkları eserlerden yararlanarak yaparlar. Bu durum her iki tarafın da bilgi üretimini üçüncü taraflar (özellikle Anglo-Amerikan akademisi) üzerinden dolaylı şekilde gerçekleştirdiğini gösterir. Küresel Güney’in iki önemli ülkesi olarak Türkiye ve Çin, birbirleri hakkında bilgi edinirken uzun süre Küresel Kuzey’in bilgi araçlarını kullanmak zorunda kalmışlardır. Bunun sebebi 19. ve 20. yüzyıllarda Batı Avrupa ülkelerinin ve ABD’nin akademiye ve entelektüel bilgi üretimini domine ettiği dönemlerde kendi kurumlarının yetersiz olduğunu hisseden Osmanlı

İmparatorluğu (daha sonrasında Türkiye Cumhuriyeti) ve Çin'in bu kurumlarda reform yapma isteğiyle Batı metodolojisini ve kavramlarını akademik üretim kaynağı olarak benimsemeleridir. Bu duruma örnek olarak Türkiye'nin en köklü Sinoloji bölümü olan Ankara Sinoloji'nin gelişmesini sağlayan kişinin Alman sinolog Wolfram Eberhard olması, Çin tarafında ise Türkiye'ye dair okumaların genelde Sovyet veya Anglo-Sakson kaynaklardan yapılması verilebilir.

Çin ve Türkiye arasındaki akademik ilişkinin bir boyutu da yapısal güç farkıdır. Çin son yıllarda bilim ve araştırma geliştirmeye dev yatırımlar yapmakta, önemli üniversiteleri dünya sıralamasında ön sıralara yerleşmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin ilk 500'de toplam 70 üniversitesi varken Türkiye için bu sayı 5'tir (QS Top Universities, 2025). Bu durumun sebebi Türkiye'nin akademik altyapısının daha sınırlı bütçelerle ve siyasi dalgalanmaların etkisiyle mücadele etmesidir. Bu nedenle, Çin'de Türkiye'yi inceleyen akademisyen sayısı çok olmasa da potansiyel olarak bu sayıyı hızla artırabilecek bir beşeri sermaye ve finansman mevcuttur. Türkiye'de ise Çin çalışmaları bu zamana kadar küçük araştırmacı gruplarının bireysel çabaları sayesinde ilerlemekte ve süreklilik bu kişilerin özverisine bağlı kalmaktadır. Nitekim Çin çalışmalarının Türkiye'de uzun yıllar tek bir üniversite (Ankara) çatısı altında kalması, daha sonra sınırlı sayıda kuruma yayılması bu durumla ilgilidir.

Tartışma

Bu çalışmada ortaya konan bulgular, Türkiye ile Çin arasındaki akademik etkileşimlerin tarihsel olarak sınırlı düzeyde kaldığını ve iki ülkenin bilgi üretiminde karşılıklı olarak “öteki”ni nesneleştirdiğini göstermektedir. Bu durum, Türkiye ve Çin akademik etkileşiminde eşitsizliklere yol açmıştır.

Türkiye ve Çin akademik etkileşimindeki eşitsizlikler, büyük ölçüde küresel güç dengelerinin ve tarihsel şartların yansımasıdır. Buna yol açan sebeplerden ilki, çalışmada daha önce de bahsedildiği gibi sömürgeci bilgi hiyerarşisinin mirasıdır. 19. yüzyılda Avrupa'nın “Doğu”ya bakışı hem Osmanlı dünyasını hem Qing Çin'ini nesneleştirmiş, bilgi üretimini merkez-çevre ekseninde kurgulamıştır (Demirer, 2020). Merkez-çevre modeli temelde bilgi, bilim ve kültürel üretimin “merkez” olarak kabul edilen Batı'da gerçekleştiği, “çevre” olarak kabul edilen Doğu'nun ise merkezden gelen üretimi pasif bir şekilde alıp uyguladığı bir yapıyı ifade eder. Bu yaklaşım, bilim ve kültürün Batı'da üretildiği, Doğu'nun ise bu üretimi kendisine adapte ettiğini iddia eder (Odora Hoppers, 2000). 19. Yüzyılda hem Osmanlı İmparatorluğu hem de Qing Çin'i dönemin hegemon Batılı güçlerinin gözünde çevre olarak konumlanmış imparatorluklardır. Bu sebeple Batı'nın ürettiği bilginin alıcıları olarak görüldükleri için bu toplumların kendi bilgi sistemleri ve gelenekleri değersizleştirilmiştir (Murphy ve Bazzaz, 2022). Bu durum ilerleyen dönemlerde de devam etmiş, bu sebeple Türkiye ve Çin birbirlerini doğrudan keşfetmek yerine, Avrupalı kaynaklar aracılığı ile birbirleri hakkındaki bilgilere ulaşabilmişlerdir. Osmanlı entelektüellerinin 19. Yüzyılda Çin hakkındaki sınırlı bilgilerinin çoğunun Hüseyin Cahit Yalçın'ın önderliğinde tercüme edilen Fransızca kaynaklardan gelmesi bunun en büyük göstergesidir (Sarıtaş, 2011). Çin tarafında da Osmanlı/Türklere dair bilgiler, misyoner raporları veya Rusça kaynaklar aracılığıyla elde edilmiştir. Bu dolaylılık, küresel Güney'deki iki büyük medeniyetin doğrudan entelektüel alışverişinde ciddi engeller oluşturmaktadır.

İkinci neden, ideolojik ayrılıklar ve uluslararası sistemdeki konum farklılığıdır. Soğuk Savaş döneminde Türkiye NATO üyesi kapitalist bir ülkeyken, Çin Sovyet kampının (daha sonra bağımsız komünist bloğun) parçasıydı. Bu şartlar altında akademik dünyada önyargısız diyalog kurulması mümkün değildi. Dahası, Çin içeride son derece kapalı bir topluma sahip olduğundan, Türk araştırmacıların Çin'e erişimi imkânsızdı; Çinli araştırmacılar içinse Batı

literatürüne ulaşmak bile büyük problem teşkil ediyordu. Bu ideolojik duvarlar 1970'lerle birlikte yıkılmaya yüz tutsa da etkileri günümüzde dahi hissedilmektedir. Taraflar birbirini tanımaya neredeyse 1980'lerden itibaren, gecikmeli olarak başlayabildiği için bu gecikme, arada açılan bilgi uçurumunun kolay doldurulamamasına yol açtı.

Türkiye ile Çin arasındaki akademik iş birliğinde yaşanan eşitsizliklerin önemli nedenlerinden üçüncüsü, dilsel ve beşeri sermaye eksiklikleridir. Türk akademisinde Çince bilen uzman sayısı oldukça sınırlıdır; çünkü Çince, Türkiye'deki eğitim sisteminde yaygın olarak öğretilen bir dil değildir. Sinoloji bölümleri dışında Çince öğrenimi sınırlı kaldığından, farklı disiplinlerden araştırmacılar Çin üzerine çalışmak isteseler bile dil engeliyle karşılaşmaktadırlar. Benzer şekilde, Çin'de de Türkçe nadir öğretilen dillerden biridir ve genellikle özel dil programlarında yer almaktadır. Bu dili öğrenenlerin çoğu diplomatik veya ticari alanlara yönelmekte, akademik alana yeterince katılım göstermemektedirler. Sonuç olarak, her iki ülkede de karşılıklı dil bilgisine sahip akademisyen sayısı oldukça azdır. Çeviri eserlerin eksikliği de bu durumu pekiştirmekte ve bilgi akışının genellikle dolaylı kaynaklar üzerinden sağlanmasına neden olmaktadır.

Dördüncü sebep olarak, Türkiye ve Çin arasındaki akademik ilişkilerin öncelikleri ve algılarındaki farkların doğurduğu eşitsizlik öne sürülebilir. Zira, Çin açısından bakıldığında, Türkiye uzun süre araştırma önceliği düşük bir ülke olmuştur; Çin'in yakın coğrafyasına veya büyük güçlere kıyasla Türkiye'ye ayrılan zihinsel enerji kısıtlı kalmıştır (Tekdal, 2024). Türkiye açısından da benzer şekilde, uzun bir süre Çin coğrafi uzaklığı ve kültürel olarak çok farklı bir yapıda olması sebebiyle akademik gündemde alt sıralarda yer almıştır. Avrupa, Balkanlar, Ortadoğu gibi alanlar daha baskın çalışma sahalarıyken, Çin ancak çok dar ve belirli bir uzmanlaşma alanı olarak (sinoloji) kalmıştır. Dolayısıyla tarafların birbirini anlamaya yönelik kısıtlı eforları karşılıklı anlama çabalarını geciktirmiş ve güncel ihtiyaçlar belirene kadar atıl kalmıştır.

Çin'in ekonomik olarak güçlenmesi ve bir süpergüç haline gelmesi ile beraber iki ülke arasındaki akademik etkileşim de artmıştır ancak bu artış uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi gibi stratejik alanlar özelinde olmuştur. Kültürel alanı kapsayan birçok akademik disiplin konusunda üretim hala yok denecek kadar az seviyededir. Bu durum için Çin tarafının Konfüçyüs Enstitüleri aracılığıyla gerçekleştirdiği kültürel alışveriş umut verici olsa da, bu tarz gelişmelerin artması ve bu gelişmelerin akademik alana taşınması gerekmektedir. Çin hükûmetinin sağladığı kapsamlı burs programları (Çin Hükûmet Bursu ve Eyalet Bursları) da bu konuda birçok gelişimi sağlayabilecek kapasiteye sahip önemli bir atılımdır. Bu tarz girişimlerin Türkiye tarafından da Çinli öğrencilere sağlanması, daha sonra bu kültürel alışverişin akademik çıktılarla sonuçlanabilmesi bahsi geçen asimetriyi azaltmakta önemli rol oynamaktadır.

Burslar ve fırsatlarla beraber, akademik yayın ortaklıklarının kurulması da mevcut problemlerin çözümüne dair atılacak önemli adımlardan birisidir. Özellikle çift dilli akademik dergiler ve yayın çeviri projeleri yoluyla bilgi dolaşımının artırılması bu anlamda faydalı olacaktır. Şu an Türkiye'de Çin'e yönelik yayın yapan BRIQ dergisi ve Doğu Asya Araştırmaları Dergisi gibi çeşitli inisiyatifler vardır ve yaptıkları çalışmalar ile Türkiye ile Çin arasındaki akademik iletişimi güçlendirmektedirler. Bu dergilerin sayılarının artması ve üretimin daha sık bir şekilde, Çinli ve Türk akademisyenlerin ortaklığında gelişmesi çok önemlidir. Çin tarafında ise Türkiye'ye odaklanan akademik dergi yoktur. Bu anlamda Türkiye çalışmalarının gerçekleştiği üniversitelerde açılacak ve Türk ve Çinli akademisyenlerin katkısıyla varlığını sürdürecektir akademik dergilerin varlığı elzemdir.

Akademik alanda araştırma yapmak ve akademik üretimin sürekliliğini sağlamak meşakkatli bir iştir. Bu sebeple bu işi yapan araştırmacılar akademik üretimle kendi hayatını geçindirebilecek seviyede ekonomik özgürlüğe sahip olmalıdır. Bu sayede üretim yapmaya hevesli, kendini geliştirmeyi seven insanlardan bu alanlarda yararlanılabilecektir. Bu sebeple Türkiye ve Çin arasındaki akademik iş birliğinin arttırılması için ortak araştırma fonlarının oluşturulması ve genç araştırmacılara yönelik uzun dönemleri kapsayan destek mekanizmalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Bu sayede bu iki ülke için araştırma yapmak isteyen birçok genç araştırmacı hedeflerine ulaşabilecek ve bu durum herkes için kazançlı hâle gelecektir.

Üstünde durulması gereken diğer bir nokta ise bilgi üretimi modelleridir. Bilgi üretiminde merkezileşmiş modellere karşı yerel bilgi üretimini teşvik eden çok merkezli akademik ağlar oluşturmak, bilgi üretiminde çeşitliliği ve yerel ihtiyaçlara uygunluğu artırır. Bu yaklaşım, bilgiye erişimi ve katılımı artırarak daha kapsayıcı ve etkili bir bilgi üretim sistemi oluşturulmasına katkı sağlar (Rodriguez Medina ve Harding, 2025). Çalışmada bahsedilen akademideki merkez-çevre yapısını zayıflatmanın yolu buradan geçmektedir. Bu sayede hem Türk hem Çin tarafı aracısız şekilde akademik kaynaklara ulaşabilecek, kendi kavramlarıyla kendilerine özel durumları açıklayabilecek ve birbirlerini daha iyi anlayabileceklerdir.

Günümüzde geline nokta her iki ülke de birbirine karşı daha ilgili olduğu için, bu değişimlerin yapılması iki tarafın da yararına olacaktır. Tabii ki bu zaman isteyen bir süreçtir. Zira geçmişteki ihmallerin sonuçlarının telafi edilmesi zaman alacaktır.

Sonuç

Çin ve Türkiye arasında karşılıklı akademik etkileşim, son yıllarda ekonomik, diplomatik ve kültürel ilişkilerin derinleşmesine paralel olarak belirgin biçimde artmıştır. Ancak bu yüzeysel niceliksel büyümeye rağmen, iki ülkenin birbirini inceleme biçimleri arasında ciddi yapısal farklar, bilgi üretimi tarzlarında asimetrikler ve eşitsizlikler mevcuttur. Türkiye’de Çin çalışmaları daha köklü bir geçmişe sahip olsa da çoğunlukla bireysel inisiyatiflere dayalı, dilsel kısıtlar nedeniyle sınırlı ve Batı literatürüne bağımlı bir yapıda gelişmekteyken, Çin’deki Türkiye çalışmaları ise görece geç başlamış olmasına rağmen, devlet destekli stratejik yönelimler sayesinde daha kurumsal ve sistematik bir çerçevede şekillenmektedir. Bu karşılık, sadece yerel kapasite farklarıyla değil, aynı zamanda her iki ülkenin uluslararası bilgi sistemindeki konumları ve akademik üretime atfettikleri rol farklılıklarıyla da ilgilidir.

Küresel Güney bağlamında değerlendirildiğinde, bu durum iki ülkenin de uzun süre küresel bilgi merkezlerinden dışlanmışlık deneyimine sahip olmalarına rağmen, birbirlerini anlamakta hâlâ sınırlı araçlara sahip olduklarını göstermektedir. Bilgi üretiminde hâlen büyük ölçüde İngilizce kaynaklara dayalı dolaylı bir ilişki mevcuttur; Türkçe ve Çince kaynaklara doğrudan erişim oldukça kısıtlıdır. Bunun sonucunda, her iki ülkenin akademisyenleri de çoğu zaman birbirlerini üçüncü taraf anlatılar üzerinden tanımakta, bu da kültürel önyargıların ve yüzeyselliğin devamına yol açmaktadır.

Bu yapısal sorunları aşabilmek ve Çin ile Türkiye arasındaki akademik ve kültürel etkileşimi daha etkili kılabilmek için daha somut ve uygulanabilir öneriler geliştirilmelidir. Bu doğrultuda, önerilen başlıca iyileştirme adımları şunlardır: Öncelikle, kültürel etkileşim açısından, Çin hükûmetinin Türkiye’deki büyükelçilik, konsolosluklar ve kültür ataşelikleri ile Türk hükûmetinin Çin’deki büyükelçilik, konsolosluklar ve kültür ataşelikleri, organizasyon ve koordinasyon görevini üstlenmelidir. Bu kurumların etkinlikleri yalnızca sembolik düzeyde kalmamalı, etkinlikler, yerel ihtiyaçlara yönelik kapsamlı saha çalışmaları temelinde planlanmalıdır. Türkiye’deki Konfüçyüs Enstitüleri ve Çin’deki Yunus Emre Enstitüsü daha

geniş halk kitlelerine hitap edecek faaliyetlerde bulunmalı; bu etkinlikler yerel kültürel normlara uygun, halkın katılımını teşvik edici biçimde çeşitlendirilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır (örneğin film gösterimleri, dil festivalleri, halk günleri gibi). Buna ek olarak, akademik etkileşim açısından bakıldığında, son yıllarda Çin'de Türk Dili eğitimi gören öğrenci sayısı hızla artmış olsa da Türkiye üzerine yapılan akademik çalışmalar bu gelişmeye ayak uyduramamıştır. Mevcut çalışmaların çoğu dilbilgisi ve çeviri odaklıdır. Dolayısıyla, Çin'in bölge ve ülke araştırmaları (bölgesel çalışmalar) stratejisiyle uyumlu olarak, üniversitelerin ilgili fakültelerinde araştırma konularının çeşitlendirilmesi ve saha temelli araştırmaların artırılması gerekmektedir çünkü Türkiye araştırmaları yapan akademisyenlerin hem dil bilgisine hem de sahaya hâkim olması gerekmektedir. Bu mümkün değilse bile, Çin Ulusal Burs Programı (CSC) veya yerel destek mekanizmaları aracılığıyla Türkiye'de en azından orta ölçekli bir alan çalışması gerçekleştirilmelidir. Aynı şekilde Çin çalışmak isteyen genç Türk araştırmacılara MEB YLSY Burs Programı gibi ekstra burs programları oluşturarak destek sağlanmalı, TÜBİTAK gibi kurumlar özellikle nitelikli uzman eksikliğinin çok olduğu bu alana özel araştırmacı desteği girişimlerinde bulunmalıdır. CSC ve üniversitelerin uluslararası ofisleri, Türkiye'den Çin'e gelen genç akademisyenlerin desteklenmesi amacıyla, "Çin-Türkiye ilişkileri" temalı araştırma bursları, ortak doktora programları ve kısa süreli akademik ziyaret projeleri geliştirmelidir. Bu tür girişimler, bilgi alışverişini artıracak ve mevcut kültürel bariyerlerin aşılmasına katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak, Çin ve Türkiye gibi birçok önemli medeniyetin izlerini taşıyan ülkelerin, birbirlerine dair detaylı akademik bilgi üretimi gerçekleştirilmeden uzun süreli, karşılıklı anlayışa dayalı bir iş birliği geliştirmeleri mümkün değildir. Bu bağlamda, bu çalışma sadece karşılaştırmalı bir analiz sunmakla kalmamış, aynı zamanda bu iki ülkenin akademik dünyalarının nasıl daha fazla kesişebileceğine dair yapıcı bir yol haritası da önermiştir. Küresel Güney'de daha âdil, daha eşitlikçi ve daha dayanışmacı bir bilgi düzeninin oluşması için, bu önerilerin hayata geçirilmesi önemlidir.

Kaynakça

- 李秉忠 (主编), & Seevan Saeed (副主编). (2018). *土耳其研究* (2018年第1期, 总第1期). 社会科学文献出版社.
- 艾文迪·宇纳勒. “一带一路”倡议下中国与土耳其的人文交流[J]. *新丝路学刊*, 2020(01): 86-108.
- 母心仪. “一带一路”框架下中土合作效果分析[D]. 外交学院, 2022.
- 尤帅齐. “一带一路”倡议对土耳其和沿线国家的贸易影响[D]. 上海财经大学, 2021.
- 张潇男, 王海云, 李强. 土耳其7.8级地震对中国抗震设计反应谱修订的启示[J]. *工程力学*, 2023.
- 救援队伍开展国际救援行动的实践与思考——中国救援队土耳其地震灾害国际救援工作综述[J]. *中国应急救援*, 2023(02): 4-9.
- 邹志强. 新时期中国和土耳其人文交流的进展与挑战[J]. *土耳其研究*, 2018(01): 78-96.

- 黄维民. 中土关系的历史考察及评析[J]. 西亚非洲, 2003(05): 54-57.
- ALTINDAL (扬帆) E. 21世纪中土关系的发展演变及其特点[D]. 西北大学, 2014.
- 李汇群, 胡晓梅. 土耳其媒体涉华报道及中国国家形象分析[J]. 对外传播, 2020(08): 55-57.
- 李汇群, 夏勇敏. 土耳其民众的“中国想象”和中国主流媒体的国家形象传播[J]. 外国语言与文化, 2021, 5(04): 103-115.
- 王一帆. 中国与土耳其反恐合作研究[D]. 中国人民公安大学, 2021.
- 李俊. 中国与土耳其健康旅游项目合作面临的问题与策略探讨[J]. 对外经贸实务, 2021(07): 89-92.
- 马晓云. 土耳其影响下的中哈两国关系[J]. 黑河学院学报, 2020, 11(09): 158-160.
- 张向荣, 段丽竹. 土耳其历史教科书中的古代中国叙事与土耳其国家建构[J]. 史林, 2025(02): 197-220.
- Dados, N., ve Connell, R. (2012). The global south. *Contexts*, 11(1), 12-13. Demeter, Márton. *Academic Knowledge Production and the Global South: Questioning Inequality and Under-representation*. London: Palgrave Macmillan, 2020.
- Demeter, M. (2020). *Academic knowledge production and the global south: Questioning inequality and under-representation*. Palgrave Macmillan.
- Demirer, H. A. (2020). The silence of non-Western international relations theory as a camouflage strategy: The trauma of Qing China and the late Ottoman Empire. *All Azimuth: A Journal of Foreign Policy and Peace*, 10(1), 99-118. <https://doi.org/10.20991/allazimuth.663742>
- Dirican, S., ve Özdemir, Ö. (2019). Türkiye’de Çin hakkında yapılan akademik çalışmaların incelenmesi. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 114-129.
- Ergenc, C. (2015). Can two ends of Asia meet? An overview of contemporary Turkey–China relations. *East Asia*, 32(3), 289-308.
- Gavrilova, E. V., ve Karpukhin, O. I. (2021). Confucius Institutes as a subject of China's foreign policy. *Uchenyy Sovet (Academic Council)*.
- Gong, C. (2023). Revolutionaries on revolutionaries: How Chinese Xinhai revolutionaries and Young Turks viewed each other. *Middle Eastern Studies*, 59(6), 903-915.
- Guo, C. (2013). Turkey: An increasing interest for Chinese academia. *Middle East Institute*.
- Gürsoy, D. (2021). Türkiye’de Çin algısı, 1923-1971. *Capadocia Journal of Area Studies*, (1), 1-16.
- İletişim Başkanlığı. (2024). Türk basını: Türklerin Çinceye ilgisi giderek artıyor.
- Jinghong, T. A. O. (2021). *Analysis on China-Turkey cooperation within the framework of the “Belt and Road” Initiative from the perspectives of secularization and Eurasianism*. In V. Kuzmin ve A. Korkut (Eds.).

- Kristensen, P. M., ve Nielsen, R. T. (2013). Constructing a Chinese international relations theory: A sociological approach to intellectual innovation. *International Political Sociology*, 7(1), 19-40.
- Ma, L. (2014). Sino-Turkish cultural ties under the framework of Silk Road strategy. *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)*, 8(1), 44-65.
- Murphy, J. H., ve Bazzaz, S. (2022). Re-examining globalization and the history of science: Ottoman and Middle Eastern experiences. *The British Journal for the History of Science*, 55(4), 411-422.
- Odora Hoppers, C. A. (2000). The centre-periphery in knowledge production in the twenty-first century. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 30(3), 283-291. <https://doi.org/10.1080/713657471>
- Ongur, H. Ö., ve Gürbüz, S. E. (2019). Türkiye’de uluslararası ilişkiler eğitimi ve oryantalizm: Disipline eleştirel pedagojik bir bakış. *Uluslararası İlişkiler*, 16(61), 23-38.
- QS Top Universities. (2025). *QS World University Rankings 2025: Top global universities*.
- Rodriguez Medina, L., ve Harding, S. (Eds.). (2025). *Decentralizing knowledges: Essays on distributed agency*. Duke University Press.
- Sarıtaş, E. (2011). 1935 yılından itibaren Türkiye’de yapılan Çin araştırmalarına genel bir bakış. *Şarkiyat Mecmuası*, (15), 97-111.
- Sezen, S. (2016). China in Turkish academic literature: An overview. *Sociology of Islam*, 4(2-3), 129-148.
- Shen, Z., ve Işık, Ö. F. (2020). Çin’deki Türkoloji çalışmaları. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 60(2), 594.
- Tao, Z. (2010). An overview of Turkish studies in China. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, (15), 281-290.
- Tekdal, V. (2024). Greater autonomy through closer relations with China? Revisiting the Turkey-China engagement. *Oasis*, (39), 103-120.
- Tulga, A. Y. (2024). Geçmişten günümüze Türkiye’de Çin çalışmaları literatürünün evrimi. In *APAM Çin Çalışmaları II* (pp. 21-39). Ankara: Ankara Üniversitesi Asya-Pasifik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- YÖK Ulusal Tez Merkezi. (n.d.). Ulusal Tez Merkezi [Veritabanı]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi>
- Yunus Emre Enstitüsü. (2020). Pekin Yunus Emre Enstitüsü açıldı. <https://www.yee.org.tr/tr/haber/pekin-yunus-emre-enstitusu-acildi>
- Zhu, J. (2025). Turkish studies in China: Language, academia and multidisciplinary perspectives, 156-159.

